Luxe a l'abast
Escarpins en setí de seda i cuir, se'n van vendre entre el 1900 i el 1905 als magatzems Au Louvre de París

Luz de Santa Coloma, una relació argentina de Josep Pla*/** Jane Birkin als seus diaris personals/ ***Els retrats que no enorgullien Antoni Tàpies

Grans magatzems, així va somiar la classe mitjana

Aparadors enlluernadors, prestatgeries atapeïdes, preus aviat per a gairebé tothom: una revolució econòmica, social i cultural

ISABEL GÓMEZ MELENCHÓN

La invenció de les rebaixes, el mes de la llar, la democratització de la moda i el naixement de l'obsessió per ella, la consagració dels nens com a objectiu comercial, la venda per catàleg i correu més d'un segle abans d'Amazon... Tot això i molt més és el que la humanitat deu als grans magatzems. Émile Zola ja va descriure al seu llibre *Au bonheur des dames* (*El paradís de les dames,* 1883) la psicologia que va atrapar la burgesia i a la qual van aspirar immediatament les incipients classes mitjanes, una línia invisible que unia els nounats aparadors amb els articles disposats als taulells directament per al consumidor i amb el seu moneder. Primer París, Londres i Nova York, d'allà a tot el món, a Espanya una mica més tard.

L'exposició que el Musée des Arts Décoratifs de París dedica a *El naixement dels grans magatzems,* i que tindrà la seva continuació a la tardor amb *Els grans magatzems, una arquitectura del desig,* constitueix una enciclopèdia sobre aquests temples del consum que encara ens continuen convidant a entrar i comprar; la selecció d'articles de tota mena parla de com es van crear necessitats; els anuncis de treball, de les condicions laborals a mitjans del segle XIX; la publicitat, de com van sorgir les noves i irresistibles tècniques de venda de les quals els comercials s'han nodrit durant dècades; les portades de les revistes, de com van influir en la premsa, amb la multiplicació del nombre de revistes femenines amb les seves cròniques i les seves làmines en color, que reproduïen els models però també donaven la informació d'on es podien adquirir. Hippolyte Glévéo, famós aparadorista i autor d'una de les primeres publicacions sobre la matèria, va dedicar el 1931 un capítol a les clientes femenines, que denominava "ministres del nostre interior" i "la primera peça que els aparadors han de capturar".

Revistes, anuncis, objectes, diners i, per descomptat, política. L'arribada de Napoleó III al poder el 1852 va coincidir amb una etapa d'expansió econòmica que el nou emperador va voler aprofitar. El seu exili a Londres li havia fet admirar el seu cosmopolitisme, volia imitar-la, però anant més enllà: convertir París en la capital d'Europa. Va arribar la remodelació de la ciutat de la mà »

et semelle en fil. Noir, blanc et couleurs. 2.95
avec baguettes à jours. Noir, blanc et couleurs. 1.75
mousseline noir, blanc et couleurs. 1.45
genre mousseline, baguettes à jours, fabrication de Troyes. en noir, blanc et couleurs. 1.95
BAS de soie noirs, mailles 1 2 fines, baguettes brodées. 3.90
Nº 23296. CEINTURE haute nouveauté
0m70 0m85 1m 1m15
25. 31. 37. 43.
En laine longue, imitation parfaite de la main.
Long. 0m75. . . . . 15.75
Long. 0m95. . . . . 23.
Nº 12162. VAREUSE ratine, col marin, belle qualité, marine, blanc, ou rouge uni, (marine col blanc, nattier ou rouge), (nattier et orange

lanzarotecaliente.com

Selecció de regals
Bossa de mà de seda amb la seva caixa, Au Bon Marché, 1910-1919

Els catàlegs
Confecció per a homes i nens i per a senyores i nenes, complements per a tots ells, articles per a la llar... Els d'aquestes pàgines corresponen a Au Bon Marché 1914, i Au Bon Marché sense data

» de l'urbanista Haussmann i els seus amplis bulevards que van oferir el lloc perfecte per a l'establiment d'aquestes noves botigues en gran: espai a l'interior per desplegar els seus productes i a l'exterior per als seus vistosos vitralls, combinant un equilibri intel·ligent entre arquitectura, decoració, estètica i màrqueting. Són els anys d'Au Printemps (1865), Au Bon Marché (1867), La Samaritaine (1869), Grands Magasins du Louvre (1857), més endavant les Galeries Lafayette. Aviat es va fer popular l'expressió "faire les magasins", anar als grans magatzems, igual que a l'òpera o al cafè, amb la benedicció de l'emperador, que veia en aquest nou interès una manera d'allunyar els francesos de la política, segons explica l'historiador Jean-Claude Yon al catàleg de la mostra, els textos del qual han servit de base per elaborar aquest reportatge.

Lloc de reunió per als burgesos que compraven i per a les classes mitjanes i baixes que miraven –Émile Zola parlava de la desfilada de dames davant els taulells per admirar "l'alegria de riquesa acumulada, sense comprar ni un metre de percal"–, resulten especialment interessants les estratègies desplegades per mantenir l'interès. El model econòmic se sostenia sobre dos pilars: les vendes massives i el flux constant d'articles, res que no ens soni a Zara i altres cadenes de moda ràpida, tot això dependent de la fabricació en sèrie, que permetia abaratir costos i renovar constantment els productes. Si l'antecedent dels magatzems van ser les botigues de novetats, dedicades en general a només una línia, roba de vestir, llenceria o llar, ara era possible trobar-ho tot en un mateix lloc. Però ja no n'hi havia prou amb tenir de clients la burgesia, així que la diversificació va fer possible que al costat dels vestits d'alta costura se'n trobessin imitacions en teles barates perquè tots poguessin somiar en la mesura de les seves possibilitats.

Els reclams eren en el centre de l'estratègia; s'instauren en aquesta època els dies de la mare, del pare, dels avis... Va aparèixer el calendari anual que amb variacions s'ha mantingut fins recentment: gener, el mes blanc; febrer, guants i perfumaria; març, les novetats de primavera; abril, confecció; maig, tovalloles; juny, tovalloles de platja i vestits de bany; juliol, rebaixes; agost, equipament escolar i per a la caça; setembre, catifes i mobles; octubre, novetats d'hivern; novembre, vendes d'ocasió, i desembre, regals i joguines.

La consideració de la infantesa havia canviat durant el segle XIX, gràcies al desenvolupament de les idees de la Il·lustració sobre l'educació i al triomf del model familiar burgès. Ara la cura que es dedica als nens és diferent de la dels adults i els grans magatzems incentiven aquesta tendència. Si les joguines han existit des de l'antiguitat, ara adquireixen un rol predominant i gràcies a la fabricació serial estan a l'abast de la majoria de llars. La seva arribada als grans magatzems se situa en la dècada del 1870, destinades a l'època d'*étrennes*, els regals que tradicionalment es feien per final d'any. A partir del 1880 es mantenen a la venda tot l'any.

I amb els nens arriben les mares, l'autèntic objectiu: lleixes i departaments atapeïts de possibles regals, de naixement, aniversari, fi

Els reis de la casa
Aquest tricicle cavallet del 1880-1890 només havia estat a l'abast de la burgesia, i amb la fabricació en sèrie es va popularitzar entre les classes mitjanes

veston dos avec empiècement, pli, martingale fixe, et la culotte anglaise.
49.
Fig. 56889. VESTON pacha noir doublé alpaga.
12.75
Le gilet pareil . . . . . 5.
Fig. 56890.
COMPLET VESTON flanelle tennis non doublé.

de curs, i Nadal, convertit ja en la festa reina de les vendes, amb els aparadors decorats per a l'ocasió. Res que no veiem als grans magatzems avui.

Els grans magatzems, transatlàntics del consum, disposaven d'un abundant i mal pagat personal. Émile Zola, que es va documentar a fons per a la seva *Bonheur des femmes*, va recopilar llistes d'empleats, que en el cas del Bon Marché i el Louvre arribaven a les tres mil persones (de les quals 2.500 treballaven en departaments i reposició), amb jornades de fins a tretze hores i salaris molt baixos i a percentatge; d'altra banda, el paternalisme laboral es traduïa en la manutenció, allotjament, serveis mèdics i fundacions diverses que facilitaven guarderies per a nadons o cases de repòs als empleats. Una qüestió també d'imatge i de control de la moral dels treballadors, la vida dels quals es desenvolupava pràcticament dins dels grans magatzems, convertits en un món tancat en si mateix. Les joves dependentes solien arribar de les províncies, buscant una carrera professional o un marit ben situat; esgotades per la feina interminable i sense possibilitat d'estalviar per les míseres pagues, finalment tornaven a casa seva.

Moltes petites botigues no van poder resistir l'omnipotència dels grans magatzems (sí, ja en aquell temps) amb els seus catàlegs. Cada temporada es renovaven i servien per a les vendes per correu i com a reclam, en la dècada del 1870 van arribar a tenir més de 200 pàgines; el 1894, Au Bon Marché va arribar a fer tirades de milió i mig d'exemplars. La revolució que van portar va arribar als costums, convertint-se en lloc de reunió de les dames, amb les seves cafeteries, però també van sorgir altres conceptes. La cleptomania es va associar aviat al sexe femení, amb teories segons les quals les dones serien menys resistents a la temptació. Les de les classes baixes, especialment. /

El naixement dels grans magatzems. Moda, disseny, joguines i publicitat 1852-1925. Museu d'Arts Decoratives, París. Madparis.fr. Fins al 13 d'octubre

Els nens
Amb l'aparició de les seccions infantils la seva vestimenta es diferencia dels adults. Vestit de mariner de la firma La Belle Jardinière, del voltant del 1910

ELS GRANS MAGATZEMS A ESPANYA

D'El Siglo a El Corte Inglés

El Siglo, Capitol, Grandes Almacenes Madrid-París, Sepu –"Quien calcula, compra en Sepu", diverses generacions d'espanyols encara ho recorden–, Galerías Preciados i El Corte Inglés. Els grans magatzems van arribar al nostre país a finals del segle XIX, unes dècades més tard que a França, país que va ser la referència, però aviat van arrelar. Van ser els barcelonins Almacenes El Siglo els primers a obrir les seves portes, el 1881; la seva ubicació a la rambla dels Estudis /Xuclà i la seva luxosa arquitectura, que bevia directament d'Au Bon Marché, els van popularitzar ràpidament.

Pels seus salons ricament decorats deambulava la burgesia, a la disposició de la qual es va disposar un espai per als carruatges; el 1921 va arribar a comptar amb més de mil empleats que treballaven de cara al públic i uns 600 en la confecció de peces. Tot va desaparèixer amb l'incendi que

El lema de Sepu pertany ja a la cultura popular

va devorar l'edifici el dia de Nadal del 1932. Van tornar a obrir en un altre lloc, per patir un altre incendi a finals del 70. Des del 1925 Barcelona va disposar d'altres grans magatzems, El Águila, oberts a la cantonada del carrer Pelai amb la ronda Universitat. L'edifici feia honor al seu nom ja que els seus cinc pisos estaven coronats per una àliga de bronze desplegant les ales. El 6 de juny del 1981 va sucumbir al mateix destí que El Siglo: un incendi. A prop, al mateix carrer Pelai, es trobaven des del 1929 els Almacenes Capitol, que eren la continuació dels Almacenes Alemanes, establerts al mateix lloc el 1917 i dedicats a la importació de vidres d'Alemanya. Van tancar el 1982.

La dècada del 1920 va ser favorable a aquests establiments. A Barcelona va obrir el 1926 Can Jorba, on es va instal·lar la sucursal de la manresana Almacenes Jorba. La

Postal dels grans magatzems El Siglo a Barcelona

seu barcelonina va ser el primer magatzem que va instal·lar escales mecàniques, però el 1963 va ser venuda a Galerías Preciados. A Madrid van obrir el 1924 els Grandes Almacenes Madrid-París, amb la mirada posada en les Galeries Lafayette; instal·lats a la Gran Vía, des del principi van tenir problemes, primer per la falta de vendes, i després per la situació política. Van tancar el 1934, i en un dels seus sis pisos es van instal·lar els Almacenes Populares Sepu. Sepu també va obrir espai a Barcelona, el 1935. La botiga de la Rambla va tancar el 2000, la de Madrid va resistir una mica més, fins al 2002. Perquè mentrestant havien arribat els gegants, El Corte Inglés, el 1940, i Galerías Preciados, el 1943; Galerías Preciados va ser adquirida per El Corte Inglés el 1995, i així fins avui.

Els Grandes Almacenes Madrid-París en una imatge sense datar

“D’alguna manera, estava enamorada de Pla”

Entrevista a Luz de Santa Coloma Alvear **Un dels temes que configuren la recent biografia de Josep Pla ‘Un cor furtiu’, escrita per Xavier Pla, és el de la vida sentimental de l’escriptor. Entre les dones amb qui es va relacionar, destaca l’argentina Luz de Santa Coloma, de qui amb prou feines es tenien notícies. ‘Cultura/s’ presenta en exclusiva aquesta entrevista**

BELTRÁN GAMBIER

FOTOS: ALFREDO JULIO LEANDRO

Com a descobridor, amb Arcadi Espada i Anna Caballé, de la identitat d’“A.” el 1997 (Aurora Perea Mené, figura clau en la vida de Josep Pla; així l’esmentava a *Notes per a un diari*), em resulta molt interessant entrevistar Luz de Santa Coloma. Vaig saber de la seva existència per Xavier Pla i recentment vaig conèixer el seu nom amb la publicació d’*Un cor furtiu. Vida de Josep Pla*.

El seu cognom era en la meva memòria. Me l’havia esmentat Pedro Vignau, amb qui va treballar diverses dècades com a psicòloga i a qui jo vaig conèixer molt, també per dècades. Al llibre es diu que Pla va opinar sobre la carrera universitària que vostè va triar (Psicologia). Podria explicar-me què pensava de la seva elecció?

L’última vegada que vaig veure Pla recordo que estàvem caminant per la plaça del Congrés. Li vaig comentar que m’entusiasmava la lectura de Jung i el tema dels símbols. Jo ja estava cursant primer any de Psicologia. Pla es va aturar i em va mirar entre sorprès i enutjat i em va dir amb un èmfasi una mica teatral: com pot ser que havent-hi homes i dones al món decideixi vostè ocupar-se de símbols? No sabia que respondre-li, encara que va ser ell qui em va dir que “la psicologia és a les novel·les”, com ho recorda al seu llibre Xavier Pla tenint en compte la meva correspondència amb ell. Vam continuar parlant del recent assassinat de Kennedy, que ens havia commogut; parlàvem també del llavors president Arturo Frondizi –en exercici–, que tots dos apreciàvem i del qual jo em sentia tan orgullosa com a argentina de la seva feina.

Pla volia organitzar la seva vida?

Pla va pensar per a mi tres opcions vitals i així m’ho va dir i m’ho va escriure. La primera: que me n’anés a viure a Europa; ell m’havia convidat en diferents ocasions i, en aquella època, jo m’havia guanyat una beca a l’Aliança Francesa per estudiar

/ “Em va dir: ‘Jo era espia de Franco’; vaig pensar que volia donar suport a la facció amb més possibilitats d’acabar la guerra”

Francès i Pedagogia a París durant un any. Però no em vaig animar a viure sola i enfrontar-me a l’oposició dels meus pares, que no em donarien suport en res. El meu pare intuint les meves indecisions es passava el temps parlant dels bessonets dels quals seria avi en aquelles latituds poc de temps després d’iniciar la meva estada. La segona: a Pla també li hauria agradat que treballés a Espanya de periodista i difondre allà les notícies del meu país; ell m’ensenyaria la pràctica de l’escriptura –sí, volia que fos escriptora i m’ho deia vivament, com es desprèn de les cartes que hi ha al llibre– i l’observació del *métier* de periodisme. Un dia, davant la biblioteca del Mas Pla, em va mostrar els seus llibres i em va dir que els hauria de reescriure perquè no el convencien; no van ser les seves paraules exactes però sí que em transmetia una idea despectiva de la seva obra. Em va dir que li agradaria que jo m’instal·lés i l’ajudés a fer-ho. Més aviat la seva obra seria un bon pretext perquè em quedés allà. També volia que furgués en les complexes històries de la meva família –de la qual ell havia conegut alguns representants personalment– i les expliqués. Aquesta última opció és la que practico amb dificultat i discret entusiasme. La tercera opció era que si m’agradava el camp em dediqués a la seva explotació amb serietat.

Què deia Pla de la relació de vostè amb el seu pare?

El meu pare des dels meus dotze anys tenia una relació molt íntima amb mi. Em feia confidències sobre temes personals, compartia records de la seva joventut, em llegia els seus poemes i em parlava de les novel·les i de les dones que li agradaven, era obertament faldiller i no ho amagava. Tenia una actitud molt possessiva, em cuidava obsessivament i ridiculitzava els nois, amics dels meus germans, que mostraven un tímid interès per mi. Jo sortia en grup o amb *chaperón* [espelma]. Ell era molt reiteratiu i el tema dels meus possibles embarassos era habitual en ell. Pla em deia que l’Èdip no és que els fills s’enamorin dels pares sinó que els pares s’enamoren dels seus fills. Una cosa així em va passar a mi i desgraciadament no va tenir remei. El seu ressentiment amb mi va durar per sempre.

Creu que el seu pare temia que s’emboliqués en una relació sentimental amb un home molt més gran que vostè (Pla), fins i tot tretze anys més gran que ell? O no ho considerava possible? Què en pensava la seva mare?

El comentari dels meus possibles embarassos era del meu pare cap a tot aquell que s’interessés per mi. Quan el va conèixer en un dinar a casa meva va dir de broma “no sé de qui està enamorat, si de la mare o de la filla”. A la meva mare, que parlava poc, li vaig sentir, no recordo en quin context, “Pla és un senyor”, i amb això no es va parlar més del tema.

Què pensava la seva família de la relació amb Pla?

Crec que ningú de la meva família no pensava que fos possible una relació meva amb Pla diferent de l’amistat. Tampoc jo. Pla m’havia confiat que en una altra època havia estat “molt actiu”, però amb el pas del temps tot això havia desaparegut, s’havia esfumat. Vaig entendre que em parlava de la seva sexualitat. No eren aquestes les seves paraules, sí la idea. I jo el vaig creure. M’apropava a ell amb una immensa curiositat per conèixer-lo. Llegia tots els seus llibres que eren al meu abast, recordava els nostres diàlegs i tornava sobre ells per tornar a pensar-los. Em divertia la seva companyia, que la preferia a totes les persones que havia conegut fins al moment. També divertia els meus germans, que van inventar els pocs programes que vam fer tots quatre en una camioneta atrotinada. Així, vam visitar l’immens Palau Sans Souci totalment buit i ple de pols, que era de l’oncle Diego, un germà del meu avi. També vam anar al Museu Saavedra, una casa de camp de l’època colonial. Mirant els quadres d’escenes de la vida de la ciutat i del camp pintats per pintors europeus viatgers, recordo que em va dir en to de retret: “Vostè hauria de conèixer tot això per poder explicar-ho”. A l’escola no es va parlar mai dels gairebé tres-cents anys que va durar la dominació espanyola. La nostra història oficial començava amb el virrei Vértiz, les invasions angleses i la Revolució de Maig. Jo no sabia res sobre el que havíem anat a mostrar-li. Amb el temps, quan vaig llegir les històries fascinants d’aquelles èpoques buscant la trajectòria d’alguns avantpassats, vaig recordar el seu comentari.

Si hagués tingut menys diferència d’edat, creu que s’hagués enamorat d’ell?

Crec que si després de tants anys, més de seixanta, ho recordo tan vívidament i ara desperta en mi sentiments i replantejaments emocionalment tan intensos, és perquè d’alguna manera vaig estar-ne enamorada. No em passa el mateix amb altres homes que van passar per la meva vida i ja no hi són. Esclar que amb una relació tan delimitada com vaig tenir amb Pla no hi va haver decepcions, desacords o avorriment, com en altres en les quals convius encara que sigui un cap de setmana.

Quines idees polítiques recorda de Pla?

Recordo un dels seus comentaris sobre Franco. “Vol que visquem en un jardí d’infants”, deia molest. Un dia em va dir amb expressió dramàtica: “Jo vaig ser espia de Franco”. Vaig pensar que volia en aquell moment donar suport a la facció amb més possibilitats de guanyar i acabar així la guerra, però no li vaig dir res, no em va semblar tan greu. De l’Argentina pensava que Frondizi, el seu president, era un conservador a l’estil dels antics conservadors britànics i que Alsogaray, el seu ministre d’Economia, era l’únic polític que ell entenia. Jo també. El meu oncle, que el va conèixer a casa meva, em va donar els articles que va escriure durant el seu viatge a Buenos Aires i el moment polític que estàvem vivint. Recordo que era una descripció molt completa i detallada però no el seu contingut. No en recordo res més.

/ “No em van caure mai malament els seus comentaris; tampoc ningú en la meva curta vida no m’havia donat tanta atenció”

Com recorda Josep Pla com a persona?

Crec que el particular estil de Pla es manifestava en el seu llenguatge. La seva veu greu, les seves pauses abans de continuar la següent paraula o frase, les modulacions de la seva veu, despertaven interès entre els presents, no només pel que deia sinó com ho deia. En el grup dels argentins que viatjàvem a Barcelona, Pla, sense un protagonisme evident, portava els temes de conversa en què tots participaven i feia divertida i interessant la reunió. Les dones, com era habitual en la meva família i jo entre elles, no parlaven.

A la coberta del vaixell, si Pla em veia s’apropava a conversar i quan passejàvem per la costa o pels carrers de Buenos Aires, Pla s’expressava amb frases lacòniques que de vegades no arrodonia... s’aturava, em mirava i donava a la seva veu una inflexió especial i jo entenia el que volia dir-me. Per les tonalitats de la seva veu jo sabia si estava enutjat, perplex o si jo havia dit alguna estupidesa que no arribava a comprendre. No parlava mai de res personal, tampoc no em feia preguntes; tot i això, de vegades descrivia actituds meves de les quals havia deduït alguna conclusió, per exemple una vegada que em va convidar a ballar em va dir “vostè és *monjil*”. Una altra vegada em va dir: “Vostè va entrar al saló i cap al mig del saló va mirar al voltant i va tenir el xoc del públic”. Era una festa de disfresses, jo havia entrat molt segura al saló del vaixell disfressada de torero al so d’un pasdoble. Si em notava trista, parlava de generalitats. La joventut és l’època més trista de la vida, la joventut sempre vol ser a tot arreu. No em van caure mai malament els seus comentaris, tampoc ningú en la meva curta vida no m’havia donat tanta atenció.

Pla li va parlar alguna vegada d’Aurora Perea Mené?

No. Com he dit abans, Pla no acostumava a parlar-me de temes personals seus. /

Luz de Santa Coloma Alvear fotografiada amb motiu d’aquesta entrevista a la localitat argentina de Beccar, al nord de Buenos Aires

Beltrán Gambier és advocat i director de la revista ‘Intramuros (biografías, autobiografías y memorias)’

DOCUMENT

El drac a l'habitació

José Félix Valdivieso, autor de llibres de poemes, amb el seu primer assaig es dona un aire de Marco Polo i analitza l'impacte de la Xina actual

TONI AIRA

Hi és, tothom el veu, com l'elefant clàssic de l'habitació que via expressió popular s'ha instal·lat de meravella per descriure una situació manifestament incòmoda que s'intenta fer com si no existís, però que es deixa notar, i de quina manera. La Xina, un gran drac que ha modificat l'ordre mundial i que té una influència amb impacte en el tauler geopolític, en l'economia global i en la societat occidental. A aquesta última, amb *China para los nuevos bárbaros*, el president de l'IE China Center, José Félix Valdivieso, li vol mostrar com la veu el gegant asiàtic.

I és que si el país que dirigeix amb mà de ferro Xi Jinping encara és un gran desconegut per als occidentals (no per a Valdivieso, que entre altres llicenciatures té la d'Estudis Orientals, especialitat de la Xina), i això malgrat l'impacte innegable que té en no pocs ni menors fronts per a les nostres vides, el viatge de tornada d'aquesta mirada insuficient també té la seva curiositat. Nosaltres l'ignorem la major part del temps, perquè és difícil conèixer allò que és lluny de nosaltres, però també, i aquí hi ha la tesi del llibre, per la manca de poder tou de la Xina.

Per això coneixem més coses del Japó o d'altres països d'Àsia, que d'una Xina que ens acompanya a casa nostra via electrodomèstics o tota mena d'empreses, algunes d'elles amb una potència descomunal, com Shein, que s'ha proposat arrasar Inditex. El seu fundador ja va dir el 2016, textualment, que volia "el cap de Zara".

Competeixen en rapidesa i en preu. Un clàssic que molts altres sectors a peu de carrer (europeu) han pogut comprovar.

Petits comerços, bars i altres ja fa temps que saben que els xinesos són competidors molt durs, no sempre de mala ganya davant de l'opinió pública. Un cas paradigmàtic d'això és el que ha passat amb Volvo, una marca de cotxes senyera europea i que ara ja és marca xinesa, tot i que els seus nous caps no es facin visibles, entre altres raons pel propi interès del capital xinès, que no sempre vol aparèixer com a tal al nostre entorn. Pel que saben que en pensem? Per com ells ens veuen? Per ambdues coses?

Les "cent idees per comprendre aquest país" que proposa aquest llibre ens interpel·len alhora que ens retraten també als ulls del gegant asiàtic. Ens posen al mapa. Un dibuix que no té res a veure amb el clàssic mapamundi que molts teníem penjats de petits a les nostres aules o a les nostres habitacions. Tot ha canviat molt des d'aleshores i, com sospitem després de llegir aquesta obra, encara ens queda molt per recórrer, amb el lideratge cada cop menys dissimulat d'una superpotència amb tics admirables i inquietants alhora.

"Mapes, mapes, mapes", repeteix sovint el cronista i adjunt a la direcció de *La Vanguardia* Enric Juliana. I s'hi ha posat un José Félix Valdivieso que sent passió pels estudis interculturals, que és autor de diversos llibres de poemes i que aquí ens presenta un primer assaig que a mi m'ha inspirat la memòria de Marco Polo, famós pels relats que diuen que a finals del segle XIII van ampliar les fronteres del món fins aleshores conegut, mostrant el continent asiàtic, a través dels seus llocs, pobles, costums, història i riqueses.

Ha plogut molt des de llavors i, en la relació entre la Xina i Occident, no sempre a favor nostre. Però continuar fent com si res d'això no hagués passat seria absurd.

Aquesta obra ens dona cent bones idees per superar les mil i una excuses que hem anat buscant per ignorar aquest gran drac a l'habitació que és la Xina. /

/ Competeixen en rapidesa i en preu, un clàssic que molts sectors a peu de carrer (europeu) han pogut comprovar

Clients d'unes galeries comercials contemplen una intervenció televisiva del president Xi Jinping

STR / AFP

José Félix Valdivieso
China para los nuevos bárbaros
Nola Editores
464 pàgines
23,90 euros

GETTY

El Cadillac Ranch, a Armadillo (Texas)

Jordi Galli
La ruta invisible
Quaderns Crema
190 pàgines
20 euros

VIATGES

Un pal amb el signe de la Texaco

La Ruta 66, de Chicago a Santa Mònica, és una carretera mítica. 4.000 kilòmetres pel món real i mental dels Estats Units. L'editor Jordi Galli n'ha fet el seu Danubi

JULIÀ GUILLAMON

En un moment del viatge per la Ruta 66, de camí cap a Nou Mèxic, Jordi Galli (Barcelona, 1965) arriba a Cadillac Ranch, "un peculiar monument pop art amb aires d'un Stonehenge contemporani". Hi ha deu Cadillacs clavats de morro amb les cues aerodinàmiques a l'aire. És una obra del 1974 d'un grup d'arquitectes de San Francisco: Ant Farm. La instal·lació dona peu a una reflexió sobre el paper de l'art. El pop i els seus derivats fan la crítica a la societat de consum i al somni americà. Els Cadillacs surten de terra com si fossin naps. Els nord-americans del 1949 –quan es comercialitzava el Club Coupé–, els del 1959 –l'època del De Ville–, els del 1963 –que anaven amb un Sedan– pensaven que els cotxes sortien de terra o –com diríem els catalans– que queien dels arbres. A partir d'aquí Galli comença a especular. "Al cor de l'art hi batega un misteri inefable". Constata que, clavats en un descampat, els Cadillacs ja no són cotxes: s'han transformat en una cosa diferent. Tot seguit, connecta Cadillac Ranch amb l'urinari de Duchamp, el tauró de Damien Hirst i amb la instal·lació de Miquel Barceló *Cadaverina 15*: quinze capses de fusta amb tapa de vidre on es va podrint la brossa que l'artista produeix diàriament. L'art és una mena de formol que paralitza l'acció del temps o un fong que ajuda a descompondre la vida?

D'aquest episodi, un dels més potents de *La ruta invisible* i d'alguna manera el seu emblema –a la coberta hi ha la cua d'un Cadillac en forma de coet o de cotxe dels *cavallitos*–, explica diverses coses. En primer lloc el mecanisme danubià de l'escriptura de Jordi Galli. En una de les cites literàries que encapçalen el llibre, Enrique Vila-Matas diu que "el viatge comença quan torno, quan començo a llegir sobre el lloc on he estat i descobreixo que no he vist res". *La ruta invisible* està escrit amb un mecanisme retrospectiu obsessiu. Per explicar que viatjar implica una suspensió del temps, que passem hores a l'aeroport i a l'avió, amb la sensació de voler arribar com més aviat millor que es barreja amb el desig que el viatge no s'acabi mai, no ho escriu al moment –o en la ficció del moment recreada a posteriori–. Se situa a l'hotel de Chicago, el matí del primer dia que hi ha dormit, i des d'allà salta enrere. El llibre és ple d'aquests salts, que de vegades són salts de puça, cap a un passat immediatíssim, i d'altres vegades, amb més propulsió, arriben a la gran època de Chicago com a capital del jazz, a l'amistat rival entre Glenn Gould i Sviatoslav Richter –pianistes de la guerra freda– o a les aventures de Billy de Kid i el sheriff Garrett –els de debò, no els de pel·lícula–.

Com els enregistraments que Glenn Gould composava a partir de diversos talls, triant les sèries de notes que més li agradaven, *La ruta invisible* és un llibre de laboratori, escrit quan el viatge ja s'ha acabat, amb pinzellades aquí i allà del viatge real, però amb molt de reforç cultural. Galli ha estat un editor important –s'ha encarregat d'edicions especials a Cercle de Lectors i, més endavant, a Random House Mondadori– i trufa el text amb contingut narratiu que, líricament, transmet una sensació d'estranyesa. Tot el que és familiar desapareix, a penes sabem res de les circumstàncies concretes del viatge. Tot això distrauria de la voluntat de trobar el significat autèntic de les coses, que Galli sembla tenir a tocar de mà quan parla d'un pont, d'una fira d'art mexicà o d'una tela de Georgia O'Keeffe. No és fàcil arribar a gairebé seixanta anys i fer un primer llibre amb aquesta ambició i aquest nivell. Personalment m'hi falta una mica d'escriptura: la fluïdesa i la seguretat d'un estil personal.

/ El pop fa la crítica a la societat de consum i al somni americà; els Cadillacs surten de terra com si fossin naps

Als cotxes de Cadillac Ranch la gent que fa la Ruta 66 els peta els vidres, els abonyega i els pinta amb esprai. No és un mausoleu, és una obra viva. Que *La ruta invisible* faci el mateix camí. /

NARRATIVA

Aquells amors....

Colm Tóibín recupera el personatge d'Eilis Lacey, en una trama familiar que es desplaça des de Brooklyn, als EUA, fins a Enniscorthy, al comtat irlandès de Wexford

MEY ZAMORA

Torna Eilis Lacey, el personatge de l'exitosa novel·la *Brooklyn* de l'irlandès Colm Tóibín (1955), interpretada en l'adaptació cinematogràfica per Saoirse Ronan. Més d'una dècada després, l'autor ha escrit una seqüela d'aquella obra, que brilla en tota la seva esplendor. La jove Eilis és ara una dona de quaranta anys, que continua casada amb Tony Fiorello, és mare de dos fills adolescents i treballa com a comptable en un taller de cotxes. Viu en un carreró de Long Island amb la seva família política, els seus sogres, cunyats i nebots, en una espècie de bombolla on regeixen les tradicions i costums dels Fiorello amb el patriarca al comandament.

El desencadenant d'aquesta història resulta una mica còmica per tòpic, però aviat no tindrà rellevància i quedarà en anècdota. El Tony treballa com a lampista i la seva actuació poc professional comportarà afrontar una situació inesperada. L'Eilis, que és ara una dona resolta, amb les idees –mitjanament– clares, decideix emprendre un viatge a la seva terra natal, Enniscorthy, al comtat de Wexford –la mateixa de Tóibín i escenari d'algunes de les seves obres–.

La seva mare està a punt de fer vuitanta anys i la protagonista considera que és un bon motiu per allunyar-se del subjugador entorn familiar i tornar a Irlanda, on no ha estat des que va anar fa vint anys al funeral de la seva germana Rose. Els seus fills volaran una setmana després per conèixer per primera vegada la seva àvia materna i les terres d'origen de la seva mare. Les diferències i contrastos, també les crítiques –per part de la mare de l'Eilis–, entre l'estil de vida a un costat o l'altre de l'oceà formen part d'aquest relat i reflecteixen la dificultat d'aquells que se'n van de pertànyer de ple a algun lloc. Són els anys 70 –hi ha al·lusions a la guerra del Vietnam i al cas Watergate– i a la localitat irlandesa tothom sap de les aventures dels seus conciutadans. Tóibín bascula el relat sobre tres vèrtexs d'un triangle: l'Eilis; la Nancy, la seva amiga de l'adolescència, ara vídua i al capdavant d'un negoci de *fish and chips*, i Jim Farrell, amb qui va tenir una relació amorosa i que l'Eilis va deixar sense explicacions i ocultant que estava casada. En Jim regenta un pub, és un home tranquil, solter, que d'un temps ençà es veu amb la Nancy i junts tenen plans de futur. Es van produint els retrobaments entre ells i presenciem les seves anades i vingudes, els seus pensaments i raonaments, les seves evitacions. Aquest ball narratiu és ric i està farcit de bons diàlegs amb personatges secundaris tan ben traçats com els protagonistes –els ajudants del pub, la mare i la sogra de l'Eilis, la modista, la venedora immobiliària, la família del nòvio de la filla de la Nancy...-.

Es palpa a tot el llibre el dilema que porta cada personatge, els seus silencis, les seves fugides d'estudi... Augmenta la tensió a mesura que avança el relat i s'intueix una explosió però Tóibín sap mantenir el suspens en tot el llibre, especialment a les últimes cinquanta pàgines, encara que deixa obert el final –potser per a una nova entrega–. En aquest tram darrer descobrirem amb més claredat com són l'Eilis, la Nancy i en Jim, tres éssers a la recerca d'una estabilitat emocional, d'un amor madur que amb prou feines s'anomena –sí en l'escena del penya-segat i gairebé molesta–. Recorden aquells amors que no van cristal·litzar i es pregunten com haurien estat les seves vides amb ells.

Colm Tóibín té la mà trencada per retratar els complexos perfils femenins i per descriure anècdotes i detalls de les seves vides. Autor de *Mares i fills*, capta també amb veracitat els matisos d'aquestes relacions.

L'autor de *The Master*, sobre Henry James, o *El mag*, sobre Thomas Mann, va viure a Barcelona als anys setanta i sempre ha estat molt connectat amb Catalunya. Atresora premis i exerceix la crítica literària. A *Long Island* aconsegueix entretenir i captar la fondària del que discorre en la ment i el cor humà. /

Colm Tóibín
Long Island
Amsterdam/Lumen
Trad. al cat.
F. Ràfols / al cast.
A. Martín
328/336 pàg.
20,80 euros

CINEDOR.ES

Saoirse Ronan a 'Brooklyn', basada en una novel·la anterior de Tóibín, que ara continua

// Llibrescopi

L'Espanya buida s'omple de llibres

ANTONIO ITURBE

El premi Nacional al Foment de la Lectura que atorga el Ministeri de Cultura ha estat per a l'associació cultural sense ànim de lucre Mi Pueblo Lee, creadora d'una xarxa de festivals literaris rurals.

Porten escriptors de primer nivell a pobles petits (alguns amb menys de cent habitants) on el carrusel editorial és com el tren dels americans de *Benvingut Mr. Marshall*, que passa a tota velocitat camí de les grans ciutats però no s'hi atura mai.

Des del 2016 han posat en marxa 36 festivals literaris i centenars d'activitats. Elvira Lindo, Rosa Montero, Manuel Vilas, Javier Sierra, l'enyorada Almudena Grandes i molts altres escriptors han pujat al carro. La impulsora és Maribel Medina, autora de novel·la policíaca que publica a Maeva.

Després de publicar *Sangre intocable*, Medina va fer la promoció habitual per grans ciutats. Dos anys després, els passos la van portar a La Puebla de Almoradiel, un poble de 5.000 habitants a la província de Toledo. Per a sorpresa seva, al centre cultural els estudiants portaven la seva novel·la, l'havien llegit i li demanaven que els firmés els seus exemplars de manera entusiasta. Quan em poso a parlar amb ella m'explica que la Pilar, la bibliotecària, li va dir que era la primera escriptora que anava al seu poble: "Allò em va horroritzar, per mi, perquè jo havia format part d'aquella injustícia, i per tots els lectors rurals. Aquella nit no vaig poder dormir. Abans d'anar-me'n cap a Pamplona els vaig comunicar que organitzaria un festival literari de primer ordre. Era el febrer i el novembre del 2016 va néixer Almoradiel Lee. Recordo que hi van acudir Javier Sierra, Carlos Zanón, Juan Gómez-Jurado, Cristina Fallarás, Nacho Ares i Carlos Bassas. El germen de Mi Pueblo Lee és la injustícia".

Li pregunto com s'organitza un festival literari en una d'aquestes localitats minúscules... "Les infraestructures són precàries, no existeixen espais per realitzar el festival, normalment es fan a la plaça del poble, a l'antiga escola, perquè la majoria han tancat per falta de nens, al frontó o a l'església. S'hi suma la dificultat d'accés. També et trobes que no tenen hotel ni casa rural, com és el cas de Huesa del Común, on Natividad Preciado va haver d'allotjar-se en una casa particular. El que no falla és la gent, és un dia de festa, d'alegria".

En aquests municipis amb tan poquet pressupost és fonamental "la força humana i voluntària. No hi ha cap altra fórmula. Cada habitant fa seu el festival i posa des d'uns tomàquets del seu hort per al dinar popular fins a unes cadires boniques per a l'escenari".

Entre la part més feixuga, assenyala "la incomprensió de la classe política local. Per exemple, hi ha hagut un canvi de govern després de les eleccions i això ha portat a eliminar el festival de diversos pobles, i això independentment del partit polític que hi governi. El polític de vegades només entén el rèdit econòmic i polític, no va més enllà, però hi ha un rèdit social que sens dubte per mi és molt més valuós".

Un dels seus projectes emblemàtics ha estat impulsar la creació d'una biblioteca en un poble de Terol d'un centenar d'habitants anomenat, precisament, Libros...

"S'han rebatejat els carrers amb noms d'escriptors i escriptores. Hem rebut 60.000 llibres des de tot arreu del món. Fa dues setmanes va arribar un camió de repartiment i un home va començar a descarregar caixes. Li vaig preguntar què era i em va dir que una dona de Vilanova i la Geltrú havia d'anar-se'n a una residència i els havia pagat perquè embalessin la biblioteca creada al llarg de la seva vida i la portessin al poble de Libros".

"Digue'm si hi ha res que ho superi!", comenta Medina. "Ben aviat hi haurà notícies meravelloses sobre aquell projecte de biblioteca-hotel únic al món. Potser per això vaig fundar l'associació: perquè llegir és el meu viatge i no vull fer-lo sola". /

ARXIU

Una sessió de Mi Pueblo Lee al castell de Marcilla

BROWN

Il·lustració de 'Vantguardia Dossier' (detall)

VANGUARDIA DOSSIER

Gaza sacseja el món

La guerra que es va iniciar amb l'atac de Hamàs el 7 d'octubre del 2023 ha modificat el tauler internacional. El delicat equilibri de l'Orient Mitjà trontolla

TONI MERIGÓ

Fins al 6 d'octubre, Palestina havia deixat d'ocupar l'atenció mundial després d'un llarg període de divisions internes i amb un Govern israelià que tolerava els nous assentaments i menystenia les seves aspiracions. Però sobretot, segons comenta el professor de la Universitat de Qatar Ali Bakir, Hamàs responia als acords d'Abraham patrocinats pels Estats Units perquè els països àrabs reconeguessin Israel.

Washington ja ho havia aconseguit amb el Marroc, el Sudan, Bahrain i els Emirats Àrabs Units, i estava treballant per aconseguir-ho amb el peix gros, l'Aràbia Saudita. Hamàs va desencadenar un atac suïcida, però també va tornar a posar Palestina a l'agenda mundial i va fer descarrilar el pla dels Estats Units, que amb el seu suport gairebé incondicional a Israel han perdut crèdit en uns països de la regió que ja busquen diversificar els seus vincles internacionals.

El de Bakir és un dels excel·lents articles que componen aquest nou *Vanguardia Dossier*, cada un dels quals aporta matisos i anàlisis difícils de trobar. Com l'article de Nathan J. Brown, de la Universitat George Washington, que adverteix que la solució dels dos estats ha deixat de generar esperança. El fracàs dels objectius de màxims assenyala que potser haurien d'aparcar-se i, en lloc d'insistir-hi, fer petits passos per millorar la vida de la gent, amb l'esperança posada en la pròxima generació, que en un entorn menys encès potser podria aconseguir la pau.

Aquest número també explora com està influint el conflicte en les dues societats. Yossi Beilin, exministre israelià i implicat en els acords d'Oslo, posa l'accent en la sensació d'inseguretat que ha suposat Gaza per als israelians, que comprenen que "la pau pot beneficiar-los més que la prolongació sense fi d'una situació de tensió, alerta i violència".

Per la seva banda, a l'altre bàndol, Bichara Khader, palestinobelga de la Universitat de Lovaina, constata "l'esgotament palestí d'un lideratge envellit, repressiu i corrupte, sense suport popular". Per Khader, és clau la renovació de líders i de l'Autoritat Palestina.

Andrew Hammond, d'Oxford, especialitzat en islamisme, puntualitza que Gaza ha despertat la solidaritat musulmana, més enllà de les disputes entre sunnites i xiïtes que sovint s'exageren des d'Occident.

Però la veritable preocupació entre els governs de la regió és que aquesta solidaritat no encengui noves primaveres àrabs contra ells. Altres articles aborden temes com la creixent bretxa entre Occident i la resta del món, que acaba soscavant l'ordre liberal basat en regles (Fawaz A. Gerges), els dubtes d'uns EUA implicats en altres fronts com la Xina

/ La solució de dos estats ha deixat de generar esperança; els objectius de màxims potser s'haurien d'aparcar

(Adam Israelevitz), l'Iran i l'eix propalestí de la resistència (Ali Vaez), els companys d'armes Iran i Rússia contra els Estats Units (Mira Milosevich-Juaristi), la derrapada de la normalització saudita-israeliana (Fatiha Dazi-Héni), el paper d'Egipte (H.A. Hellyer) i Turquia (Soner Cagaptay), la Xina comprensiva amb Palestina i ben relacionada amb Israel (Xulio Rios) i les aspiracions de la UE per impulsar una solució política (Pol Morillas).

Aquest número es complementa amb uns esclaridors infogràfics, com un atles del Gran Orient Mitjà, un mapa d'Israel i Palesina amb les principals dades econòmiques i demogràfiques, un altre que visualitza els reconeixements als dos països i una comparació entre les fronteres del repartiment colonial i les actuals. També s'ofereixen dues cronologies, una que sintetitza les successives guerres i acords des del 1920 fins avui i una altra sobre Palestina a la Bíblia, on ja apareix el conflicte entre jueus i àrabs. /

La guerra sin fin
Vanguardia Dossier n. 91
100 pàgines
6 euros

NARRATIVA

El supervivent del cor del bosc

A 'Tarántula', l'escriptor Eduardo Halfon presenta un món familiar, en el qual hi ha no poc d'autobiografia referent a experiències que l'han marcat

J.A. MASOLIVER RÓDENAS

Nascut a Ciutat de Guatemala el 1971, Eduardo Halfon es va exiliar de nen amb la seva família als Estats Units: "De Guatemala siempre he escrito desde la distancia". D'ascendència jueva, la seva escriptura està poblada de jueus, serbis, gitanos i guatemalencs. És autor, entre molts altres títols, de les dues novel·les breus d'*Esto no es una pipa* (2003), dels relats de *Signor Hoffman* (2015) i de les novel·les *El boxeador polaco* (2019) i *Canción* (2021).

A *Tarántula* ens trobem un món familiar, en el qual hi ha no poc d'autobiografia pel que fa a experiències que l'han marcat.

El pare del narrador decideix enviar-lo a un campament d'estiu que, en plena guerra, acull nens jueus. L'instructor és Samuel Blum, de mirada celeste i sinistra, un dels dirigents més radicals de Bitajón, servei secret dedicat a caçar neonazis i antisemites. Al braç esquerre té tatuada una taràntula i, "la última cosa que yo esperaba ver aquella mañana", sobre un braçalet vermell lligat al voltant del bíceps, una esvàstica.

Al llarg del llibre ens movem en el buit, són moltes les coses que no entenem fins que, ja molt avançada la novel·la, el Samuel contesta a les preguntes que li fa l'Eduardo, que són les que s'ha anat fent el lector d'aquesta novel·la. Al campament inculquen el judaisme, a sentir-se jueus entre jueus i a sobreviure en la natura. L'Eduardo, com Halfon, neix a Guatemala el 1983. I igual com el poeta Josep Elias a *Travessar un carrer per escapar-se de casa* i com tants de nosaltres crescuts en el "camp de concentració franquista", "llevo toda la vida huyendo de casa", escriu l'autor. I si no és fugint, sí provant d'escapar de la violenta disciplina del campament. Llegeix un quadern il·legal que el Samuel li arrabassa. S'acosta al rierol i sobre les pedres del curs veu una dona nua. "En la superficie, sus pechos redondos parecían dos piedras más".

Anem seguint la seva vida, les experiències que el van marcant. En les guàrdies coincideix amb Regina Brodsky, a la qual retrobarà anys més tard a París, en unes trobades que tenen molt de desacords. Els llibres que més l'han marcat com a escriptor són dos que no ha llegit: la *Torà* i el *Popol Vuh*, "el llibre dels jueus i el llibre dels guatemalencs". L'Eduardo viu també una experiència que ha de marcar-lo profundament: veu un rètol en el qual apareix escrit "Es prohibeix l'entrada a gossos i jueus", semblant al que en ple auge del turisme *Spain is different* podia llegir-se en un hotel de la Costa Brava: "Prohibida l'entrada a gossos i espanyols". Va existir aquell rètol? "¿O es que mi mente de niño inventó una escena completa?". "A partir de esa frase y de ese momento, mis dos mundos, el judío y el guatemalteco, ya para siempre se separaron". En la seva fugida del campament acaba per perdre's al bosc, en una de les escenes més poderoses, on es resol el misteri de "lo que había acontecido aquel día en el bosque".

A prop hi ha dos o tres volcans actius, vola un *zopilote* negre, potser ensumant el seu dit polze putrefacte. Arriba a dues cabanyes petites, veu un cavall, com Rocinante, "més ossos que cavall". Veu una anciana a qui li diu, plorant, que s'ha perdut. Ella li neteja les llàgrimes, i les seves paraules en llengua maia eren "palabras susurradas y extrañas, esas palabras inmemoriales, esas palabras que ahí, dentro de una casa que apenas era una casa, se mezclaban y confundían con el cantar de tantos grillos en la noche".

Com ens arriben a nosaltres les paraules de *Tarántula*. /

VANESA LARA

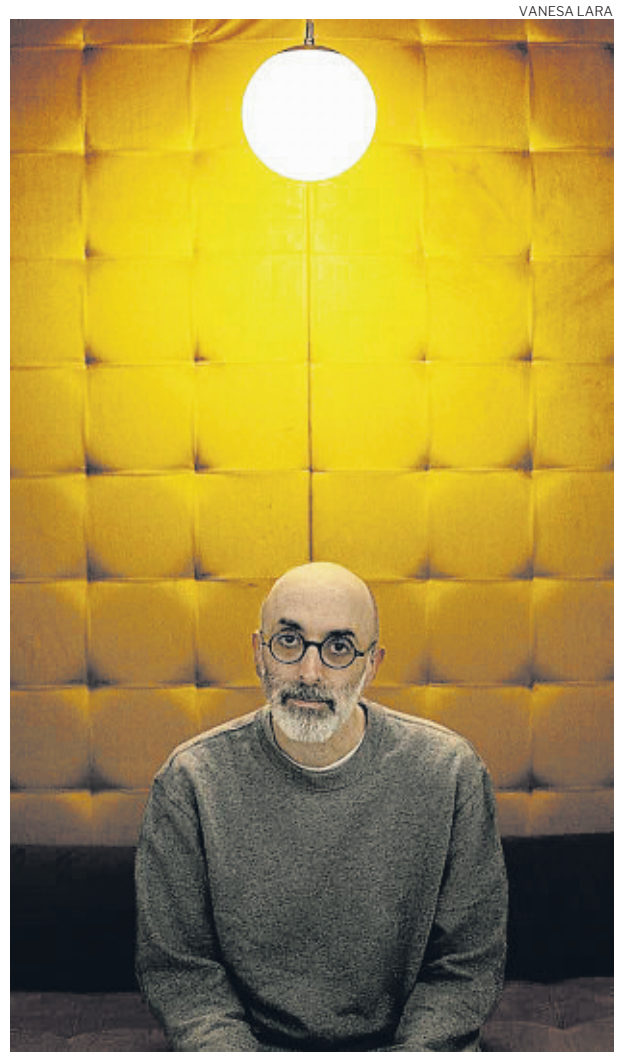

L'escriptor guatemalenc Eduardo Halfon

/ El pare del narrador decideix enviar-lo a un campament d'estiu que, en plena guerra, acull nens jueus

Eduardo Halfon Tarántula
Libros del Asteroide
184 pàgines. 18,95 euros

Jane Birkin en un retrat del 1984. A la dreta, l'actriu amb Serge Gainsbourg

FOTOS: J.-F. RAULT - GETTY / TONY FRANK / LLIBERT TEIXIDÓ

Jane Birkin
Diarios 1957-1982. Munkey diaries
Traducció de Felipe Cabrerizo.
Editorial Monstruo Bicéfalo
351 pàgines
25 euros

Música **Un any després de la mort de l'artista, es publica en castellà una selecció dels seus diaris personals**

Jane Birkin, íntima

ENRIC ALBERICH

El proper 16 de juliol farà un any de la mort de l'actriu i cantant Jane Birkin (Londres, 1946-París, 2023), potser la més francesa de les intèrprets britàniques. Després de la seva desaparició, van ser innombrables els articulistes de diversa condició i, significativament, de diferents generacions que es van dedicar a glossar, amb més o menys dissimulada nostàlgia, l'encant i el talent d'una figura decididament singular.

Icona indiscutible del pop, es va resistir a ser una estrella fugaç: actriu de cinema i de teatre, model, cantant, guionista, realitzadora ocasional i, no ho oblidem, activista a favor de causes humanitàries, el seu caràcter polifacètic i la seva peculiar personalitat la van convertir en un fenomen transversal, capaç de seduir al llarg del temps audiències variades i amb independència de les modes del moment. Fins i tot es pot afirmar que va ser una influencer perdurable molt abans que aquest terme adquirís el seu sentit actual.

Ja fa alguns anys va aparèixer a França, agrupada en dos volums, una extensa selecció dels seus diaris personals, amb comentaris i notes explicatives a càrrec de la mateixa Birkin, a fi de contextualitzar els extractes i fer-los més comprensibles. El primer dels volums, *Munkey diaries. Journal, 1957-1982*, abasta des de la seva preadolescència fins a la separació de Serge Gainsbourg i la consolidació de la seva relació amb el director Jacques Doillon. El segon, *Postscriptum. Journal, 1982-2013*, arrenca amb el naixement de la seva tercera filla, la futura actriu Lou Doillon, i conclou amb la tràgica mort de la Kate, la seva primogènita. Els dos llibres conformen una mena de memòries esgarrapades des de la quotidianitat, deduïdes a partir de la més radical intimitat. No cal dir que la mort de l'actriu va insuflar una nova vida a aquests textos a les llibreries del país veí. En un gest encomiable, l'editorial Monstruo Bicéfalo ha tingut la feliç iniciativa de publicar a Espanya el primer dels volums.

Aquests *Munkey diaries* reflecteixen una noia sensible, molt guiada per les emocions, que s'autodefineix com a insegura i preocupada en excés per agradar. Filla de l'oficial militar David Birkin i de l'actriu Judy Campbell, la Jane coneix els privilegis i deures de l'alta societat anglesa. Entre els primers, el benestar econòmic i les bones connexions socials. Entre els segons, la disciplina dels internats i les escoles d'elit, llocs que detesta i que la condueixen a la solitud i al plor.

/ Icona indiscutible del pop, es va resistir a ser una estrella fugaç: actriu, model, cantant, activista...

/ Els seus diaris reflecteixen una noia sensible, que es defineix insegura i preocupada per agradar

L'any 1963, també per prescripció paterna, passa una temporada a París, on s'amara, premonitòriament, de la cultura francesa. De tornada a casa, sentint-se més madura, pren la decisió de ser actriu i se submergeix en la bullícia del *swinging London*, en l'ambient del qual coneix John Barry, l'aclamat autor de bandes sonores, catorze anys més gran que ella. Enlluernada, es casa amb ell el 1965, poc després de complir els divuit anys. Però, com era d'esperar, el matrimoni és un desastre, llastat pel comportament d'un Barry gairebé sempre absent, ocupat i infidel. El 1967 neix la seva filla Kate, però el feliç esdeveniment no impedeix que a l'estiu d'aquell mateix any la parella es dissolgui de manera definitiva.

Mentrestant, Birkin ha aparegut en petits papers als films *The knack*, de Richard Lester, i *Blow-up*, d'Antonioni. La seva fotogènia crida l'atenció del director francès Pierre Grimblat, que el 1968 li ofereix protagonitzar a París i Venècia la pel·lícula *Slogan*, junt amb el cantant i compositor Serge Gainsbourg. "Per primera vegada en la meva vida he trobat un home", anota la Jane al seu diari. Parla d'en Serge com un tipus "degenerat i pur alhora, tendre, sensual, brillant i únic". Després de l'exitosa *Slogan*, Gainsbourg li proposa enregistrar junts la cançó *Je t'aime moi non plus*, que conté aquells famosos panteixos que van promoure l'escàndol. El compositor havia trobat la seva nova musa, i es disposava a convertir-la en una nova figura de la chanson. Astut com sempre, ordirà per a ella melodies adaptades a la seva veu trencadissa, amb fites com *Quoi* o *La décadanse*.

El naixement el 1971 de Charlotte Gainsbourg –avui prestigiosa actriu i cantant– reforçarà encara més el vincle de la parella més *cool* de l'època. I si la carrera musical de Birkin anava a l'alça, el mateix succeïa amb la seva trajectòria fílmica. De la mà de cineastes com Jacques Deray, Roger Vadim o Michel Deville i de les taquilleres comèdies de Claude Zidi, trobava un lloc al sol del cinema francès.

A finals dels setanta, tot i això, sorgeix la crisi. Gainsbourg s'enfonsa cada vegada més en l'alcohol i les seves excentricitats proliferen, i Birkin ni pot ni vol seguir el seu ritme vital. Als seus diaris, relata molt bé la seva escissió interior, el seu dolor per deixar un home de qui continua profundament enamorada, el seu temor de fer-li mal, però també la seva necessitat de començar una nova vida, més sana i lliure.

Un últim apunt: va transcórrer la vida, van anar passant els anys, les pel·lícules i les gires, però Jane Birkin no va deixar de versionar mai Gainsbourg, l'etern Serge. /

A la dreta, Jane Birkin al seu concert al festival Primavera Sound del 2018

MIQUEL GONZÁLEZ / SHOOTING

La cara oculta d'Antoni Tàpies

Gairebé desconegut **L'artista va pintar una desena de retrats de la burgesia barcelonina per motius econòmics; més tard renegaria d'aquestes obres, de les quals pràcticament no volia parlar**

ÀLEX MASLLORENS

Antoni Tàpies, pintor, escultor i teòric de l'art, de qui s'està commemorant el centenari des del mes de desembre passat, està considerat un clàssic de l'art abstracte i un dels principals exponents de l'informalisme a escala mundial. Per ell, qualsevol expressió artística havia de portar implícita una certa provocació que obligués el ciutadà observador a transcendir el simbolisme de la seva obra i a plantejar-se la capacitat de l'art per transformar la realitat i, ja de passada, a fer-se preguntes, de vegades relacionades amb l'espiritualitat.

Tàpies va desafiar des de molt jove l'ordre establert al món de l'art, en una època i en un context polític en els quals ningú no esperava que hi hagués manifestacions heterodoxes de cap tipus. En la seva primera exposició en solitari, el 1950, a les Galerías Layetanas, va haver de retirar una aquarel·la que representava una "pseudocaricatura de cura o personatge místic estilitzada i gairebé desfigurada", com ell mateix la va definir, perquè un escultor de sants de guix va dir que la trobava ofensiva contra la religió i que el denunciaria a la policia. I abans, en una altra exposició a l'Institut Francès de Barcelona el 1949, on va exposar obres amb els seus companys del grup Dau al Set Modest Cuixart i Joan Ponç, ja havia tingut també algun frec amb la censura religiosa.

La seva trajectòria com a artista va ser, en general, coherent i el repàs de la seva obra mostra una evolució que es pot desxifrar sense necessitat de ser un expert. És molt menys coneguda, tot i això, una petita part de la seva creació que ell mateix va abominar, fins al punt que ha desaparegut pràcticament de totes les seves referències i ja no diguem de les exposicions que se li han dedicat i se li continuen dedicant. Bona mostra d'això és la completíssima antològica que es va poder admirar al museu Reina Sofia i que es podrà veure Barcelona del 20 de juliol al 12 de gener del 2025 a la Fundació que porta el seu nom.

En totes elles es troba a faltar la referència a una mica més d'una desena de retrats de personatges de l'alta societat barcelonina que va realitzar quan

EL VALEDOR

Retrat de Josep Gudiol

Tàpies va conèixer en els seus estiuejos de joventut qui havia estat responsable de la Generalitat de protegir el patrimoni artístic en la Guerra Civil. Gudiol es va convertir en el seu amic i valedor, va ser la primera persona que li va comprar un lot de deu pintures i va fer possible la seva presència en diverses exposicions

ja estava experimentant amb l'art abstracte i que, segons persones que el van tractar amb una certa confiança, ell sempre va considerar que havia significat "prostituir-se per diners". De fet, una de les poques vegades en què s'hi va referir a les seves memòries, va voler justificar-se explicant que en aquelles teles havia posat "tot el meu saber i procurat que els retratats es transformessin en uns reals personatges o comparses del meu món. És a dir, adaptant-los a les meves conveniències artístiques i no a les que generalment tenen els que volen fer perdurar les seves efígies. Cap concessió, doncs, a l'embelliment ni a les actituds elegants convencionals". Francament, no és la impressió que s'emporta l'observador desapassionat d'aquests olis.

Però per situar en el seu just lloc i comprendre el perquè d'aquella concessió als diners d'un artista que pretenia mantenir-se pur en el seu estil i que sempre va voler passar per alt aquella debilitat a què havia sucumbit, és necessari apuntar tres fets que van tenir una gran transcendència en la seva vida: la malaltia pulmonar que va tenir en la seva adolescència i primera joventut, l'enamorament de la que seria la seva dona, Teresa Barba, i la relació amb el conservador d'art i galerista Josep Gudiol.

"Vaig passar nombroses malalties infantils, tant les corrents com les que no ho són tant, malalties que em van afectar molt mentre vaig ser nen i més endavant durant tota la joventut", va escriure Tàpies. "La salut va començar a ser motiu de més greus problemes en la nostra família i l'ombra de la mort enfosqueix els records lluminosos d'aquells anys". La seva àvia, un fill d'aquesta, de 31 anys, i la seva dona van morir de tisi amb poc temps de diferència, i una altra tia també va emmalaltir, encara que va aconseguir curar-se. Davant la precària salut dels seus propis fills, els pares de Tàpies van quedar molt afectats per aquests fets i van decidir treure'ls de l'escola durant un curs i anar-se'n alguns mesos a viure a Puigcerdà, al Pirineu, a fi d'evitar més disgustos. Per a l'artista, "van ser uns temps d'estranya llibertat, entre malenconiosa, salvatge i deliciosa. Els meus vivíssims records d'aquells paratges de la Cerdanya, amb els seus idíl·lics prats i abruptes muntanyes, totes les olors d'aquells i aquelles cases en les quals vam viure tant temps, han contribuït sense cap dubte a donar-me una especial veneració pel paisatge i la vida camperola de la nostra terra".

Però la salut d'Antoni Tàpies no només no anava a millor, sinó que va patir algunes recaigudes i la seva mare se'l va emportar altres vegades, en diferents moments de l'any, de nou a un hotel del Pirineu. Amb tot això, l'economia familiar, afectada per la dràstica reducció d'ingressos al despatx d'advocat del pare, que va acabar tancant, va passar moments d'autèntica penúria. I és en aquesta circumstància en la qual el jove artista coneix la que seria el gran amor de la seva vida, Teresa Barba, a qui uns anys més tard proposaria matrimoni.

Durant els estius de la seva joventut passava algunes setmanes a la veïna localitat de Ripoll, ja que en aquella època havia conegut Josep Gudiol, que acabava de tornar del seu exili als Estats Units i que hi estiuejava amb la seva família. Tàpies repartia la seva estada entre la casa dels Gudiol i la d'un amic de la família propietari dels tallers Casals.

Gudiol, que durant la Guerra Civil havia estat responsable de la Generalitat en la difícil tasca de protegir el patrimoni artístic, principalment religiós, va decidir exiliar-se temporalment als Estats Units quan es va acabar la contesa. Va tornar un parell d'anys més tard i, encara que va poder aconseguir valuosos testimonis favorables per la seva ingent tasca de rescat d'art sacre durant la guerra, li va ser retirat el títol d'arquitecte i va iniciar una nova vida professional com a taxador i galerista d'art. Una de les actuacions que li van valer més reconeixement i que li va servir després com a salconduit davant les autoritats franquistes va ser haver salvat i recuperat bona part de les pintures murals que va arribar a temps d'arrencar de l'església del monestir de Sixena, a Osca (pertanyent llavors a la diòcesi de Lleida) després de l'incendi que hi havien provocat unes milícies anarquistes l'any 1936.

Josep Gudiol acabaria convertint-se en el primer valedor de Tàpies. Va ser la primera persona que li va comprar un lot de deu pintures, a canvi de deu mil pessetes, "quantitat que en aquell temps –escriuria Tàpies– em va semblar tot un capital". I va ser també qui va aconseguir primer que s'organitzés l'exposició col·lectiva amb Ponç i Cuixart a l'Institut Francès i, finalment, li va obrir les portes de la seva recentment inaugurada Galerías Layetanas perquè Tàpies pogués realitzar el seu somni d'exposar en solitari, l'any 1950, quan només tenia 27 anys. La mostra va ser un èxit, com el mateix autor reconeixia: "Aquella exposició a les Layetanas ha estat una de les més nodrides que he realitzat a Barcelona. Vaig penjar 54 pintures a l'oli, sense comptar nombrosos dibuixos, aquarel·les i publicacions il·lustrades que vaig posar a les vitrines (...) Estava decidit a marxar a París, fos com fos, i em va semblar que havia d'ensenyar tot el que tenia fet".

D'aquella mostra en van sortir d'altres i, amb els primers i encara modestos reconeixements, és quan cobra sentit la tríada que apuntava abans: malaltia-Teresa Barba-Josep Gudiol. El pintor encara era solter i vivia a casa dels seus pares. S'havia enamorat perdudament de Teresa Barba i havia decidit casar-se amb ella, però anhelava un casament burgès amb magnificència i, una vegada que estiguessin casats, volia oferir-li una vida còmoda. Ell no tenia gaires diners i el seu pare no estava en condicions d'ajudar-lo. I, de sobte, Gudiol li suggereix que per afrontar totes aquestes despeses extra accepti, excepcionalment, pintar alguns retrats de persones conegudes seves pertanyents a la burgesia catalana. "Jo conec moltes persones influents i et puc recomanar", li diu. I com a mostra d'això, s'ofereix ell mateix com a model i li proposa una bona quantitat de diners. També li comunica que ha parlat amb el seu comú amic Casals, de Ripoll, que està igualment interessat a ser retratat per ell, així com un altre conegut anomenat Guitart i una relativament nombrosa llista de personatges, als quals s'afegirien després els germans José Luis i Francisco Samaranch, amics del pintor, i un cosí d'ells que es deia August Malvey.

/ Anhelava un casament burgès, però no tenia gaires diners i el seu pare no podia ajudar-lo, i els retrats van servir per afrontar les despeses

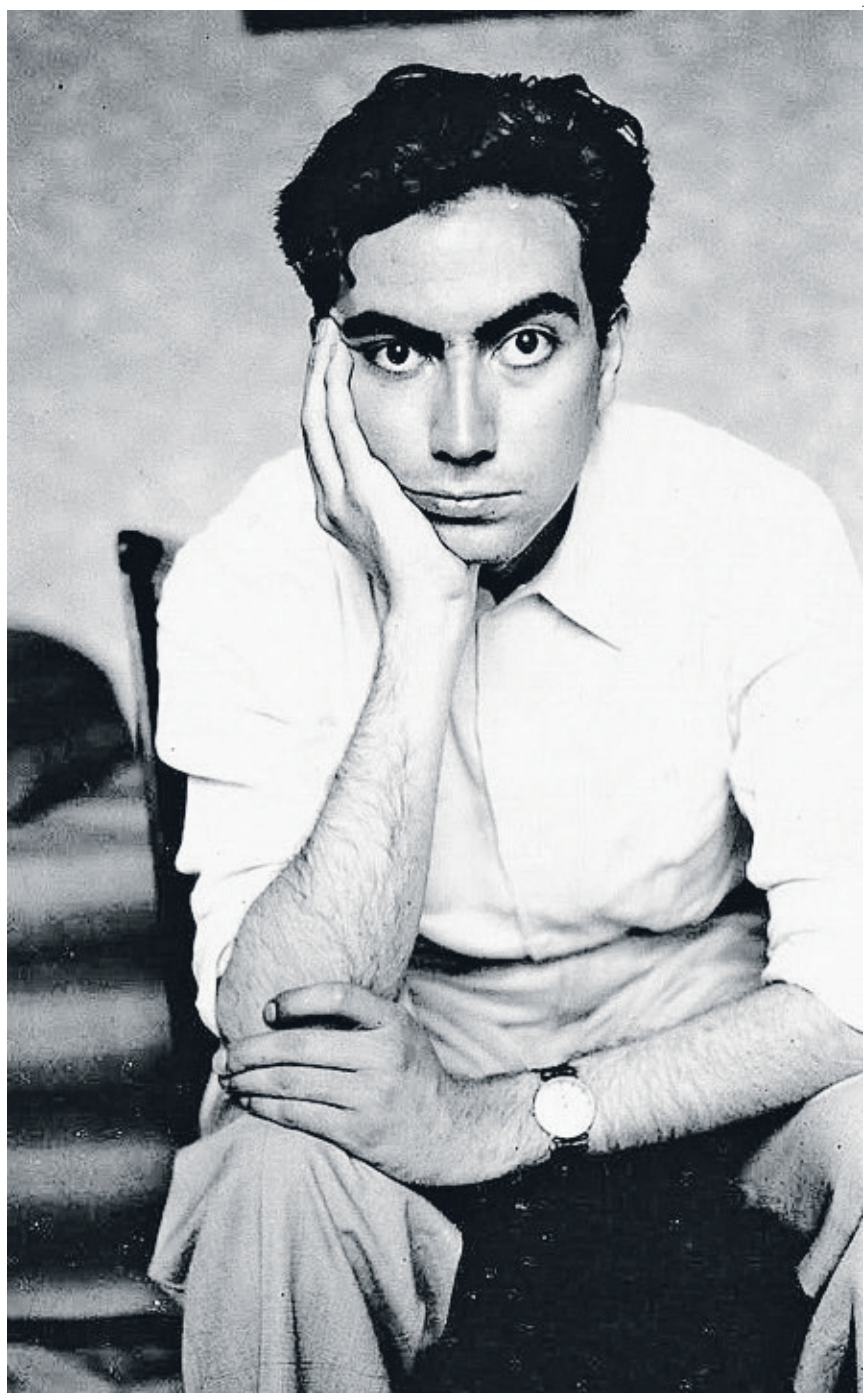

Autoretrat d'Antoni Tàpies, cap al 1945-1947. Fundació Antoni Tàpies, Barcelona, 2023

/ Tàpies va abominar d'aquestes obres, gairebé no n'hi ha referències, tampoc no es mostren en exposicions

/ Gudiol es va oferir de model pagant una bona quantitat de diners, i li va donar noms de coneguts per retratar

REALISME 'INTERVINGUT'

'Retrat de Joan Brossa', 1950-1970

Amic de Joan Brossa des de molt jove, Tàpies el va pintar el 1950 en l'estil realista dels seus retrats; vint anys més tard, i 'avergonyit' d'aquestes obres, va tornar a intervenir en el quadre, on va afegir la inscripció en guix amb la data (1950-1970), altres signes geomètrics i un gargot. També va afegir-hi una esponja pintada del mateix color marró del quadre a l'altura del cor

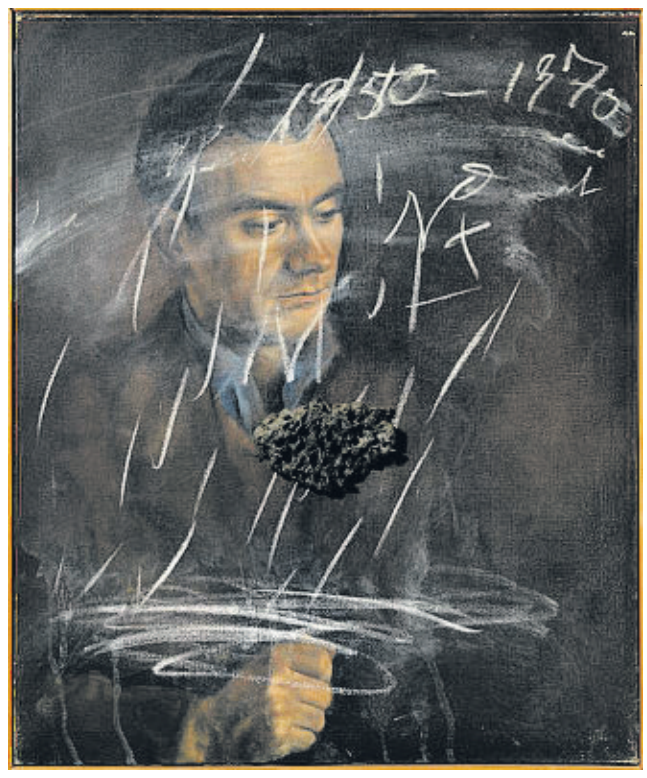

Però Tàpies, segons una persona que el va tractar i el va conèixer bé, sempre va renegar d'aquells quadres i va considerar que havien estat fruit d'una debilitat momentània, de la necessitat urgent de disposar de diners en metàl·lic, i que havia representat una forma de prostitució professional que no s'hauria d'haver produït mai. No va parlar gairebé mai més d'això i quan ho va fer, sempre de passada, va necessitar justificar-se de diferents maneres. Per exemple, quan va escriure, referint-se als seus models d'aquella època, que "tots van participar d'aquella atmosfera entre surreal i de realisme màgic que tenien els meus treballs, normal per aquell temps, o del tractament crític, gairebé cruel, que em mereixien aquells representants de la burgesia capitalista, com jo els veia llavors, que van venir per casa a posar". Però el cert és que costa d'apreciar als retrats cap indici de surrealisme, ni d'un presumpte "realisme màgic" *avant la lettre*. /

// Antivirals

BEGOÑA GÓMEZ URZAIZ

PUBLIC DOMAIN

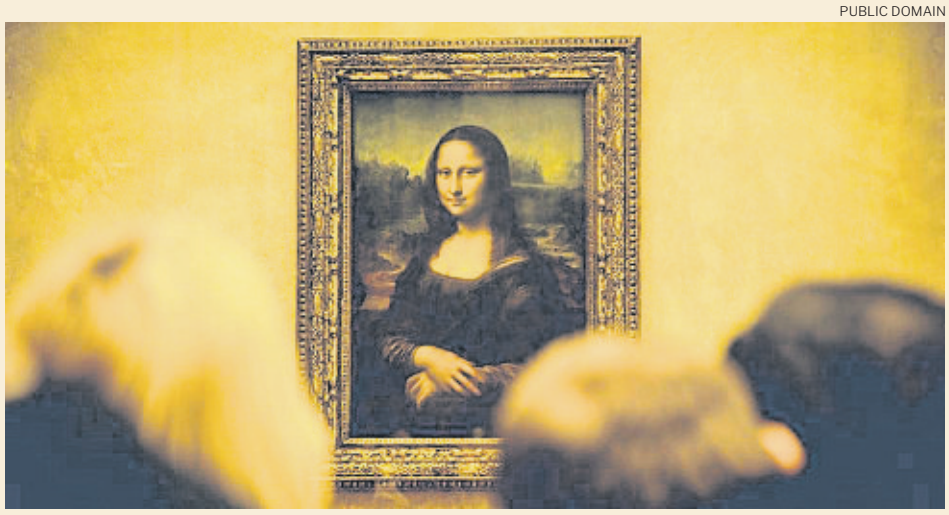

Emancipar la 'Mona Lisa'

ART Encara que no ho sembli, el Louvre té un greu problema amb la *Mona Lisa*, anàleg en realitat al que tenen tots els museus amb les seves obres estrella, que roben el protagonisme a les altres i compliquen la mobilitat, malgrat ser una enorme font d'ingressos. Una solució que es planteja el museu és construir-li a l'obra de Leonardo el seu propi piset, independitzar-la formant una ala amb la seva pròpia entrada que serveixi per descongestionar la resta. D'aquesta manera, si els visitants –20.000 al dia, en l'actualitat– volen només fer-se la selfie amb la *Gioconda*, podran fer-ho. Molts d'aquests visitants, que no estan interessats en la resta de la col·lecció del museu, a més surten enfadats i solen expressar-ho en llocs com TripAdvisor, que llista el Louvre com "una de les atraccions turístiques més decebedores del món". La possibilitat de separar el quadre i crear una entrada subterrània està en l'aire des de l'abril, i *Le Figaro* ha calculat que costaria uns 500 milions d'euros (o més: tothom sap que les obres s'encareixen). La directora del Louvre, Laurence des Cars, ja ha posat la qüestió sobre la taula a l'Elisi i ha obtingut una resposta descoratjadora: si volen continuar endavant amb aquesta idea, l'Estat no es farà càrrec de la factura.

Els bons vells temps

MÚSICA Els canvis en l'estructura de la indústria musical (mort del disc físic, prevalença de la cançó, o del trosset de cançó, sobre l'àlbum, etcètera) han estat tan accelerats que 15 anys marquen una altra època històrica. La cantant i compositora Amber Coffman, exintegrant del grup Dirty Projectors, va encetar sense pretendre-ho un debat sobre el tema amb un post d'Instagram en el qual commemorava

el 15è aniversari d'un disc de la banda, *Bitte Orca*, i subratllava que tot el que el va fer possible i va passar amb aquell àlbum ja no seria possible. "Em va canviar la vida (...) Va sortir abans de l'streaming i abans d'Instagram. Abans que la compactació de dades substituís l'instint. Una banda indie podia tenir l'oportunitat de vendre un nombre decent de discos sense que se li demanés filmar-se constantment i fer autopromoció. Els artistes no tenien estilisme professional i la decisió de posar la teva música en un anunci es ponderava molt", rememora, amb el to que algú faria servir per parlar de cent anys enrere. Amb la seva publicació, Coffman va tocar la fibra de fans i d'altres músics que es van llançar a rememorar els vells bons temps de la primera dècada dels dosmils.

Adorat encantament

PERSONATGES Alan Turing està considerat un dels pares de la ciència computacional moderna i també un màrtir LGBTQI+. El 1952, va ser condemnat per "actes homosexuals", va acceptar la castració química en lloc d'anar a la presó i va morir dos anys més tard per enverinament amb cianur, encara que no està clar si va ser un suïcidi o una ingesta accidental. Entre les moltes coses que Turing va fer abans que ningú, va inventar una espècie de ChatGPT amb set dècades d'antelació, un programa que escrivia cartes d'amor de gènere neutre i, per tant, aptes per a tota mena d'afectes. Ho va fer el 1950, en un laboratori de matemàtiques de la Universitat de Manchester, i junt amb el seu amic i col·laborador (no hi ha evidències que tinguessin una relació romàntica, però no es descarta) Christopher Strachey. Al web *Nickm.com* uns programadors recreen aquell experiment i cada pocs segons es generen noves missives d'amor que repeteixen el model de Turing i Strachey, del tipus: "Amor, ets el meu adorat encantament. La meva fam sospira per la teva passió".

TURING ARCHIVE / PIXABAY

Faye Dunaway, actriu mercurial

PANTALLES Faye Dunaway ha carregat durant dècades la reputació de ser una de les artistes més difícils de Hollywood. Ella nega la llegenda que va llançar un got d'orina a la cara de Roman Polanski durant el rodatge de *Chinatown* (pel que sembla, el director no la deixava parar de repetir una presa per anar al lavabo), però també és cert que va fer fora de l'habitació una periodista britànica que va gosar preguntar-li sobre això fa una dècada. És sabut que un exassistent la va denunciar perquè l'havia anomenat "petit noi homosexual". Els clips del *talent show* en el qual va exercir de jurat fa una dècada i mitja, *Starlet*, i que s'estan fent virals els últims mesos també van per aquí. "Et pots apartar? Estàs justament en la línia de la meva mirada", li diu a una concursant. Un documental que es va estrenar aquest any a Canes i es podrà veure ben aviat a Max, dels mateixos autors del documental sobre Natalie Wood, titulat *Faye*, no és que acabi de dissipar del tot la llegenda de la diva més mercurial de l'última meitat de segle però sí que la posa en perspectiva, recordant que Dunaway va ser diagnosticada ja a l'edat adulta de trastorn bipolar i que ha passat per diverses etapes d'alcoholisme.

Els 'New Yorkers' de Puntí

MISCEL·LÀNIA Tenir coses analògiques i viure en cases cada vegada més petites són dues forces contemporànies que es mouen en direccions contràries i compliquen la vida dels consumidors de cultura. Qui té l'espai per mantenir les seves col·leccions de llibres, revistes, còmics, discos i DVD, si és que encara les conserva? L'escriptor Jordi Puntí va fer fa poc una crida a X: es muda de pis i no pot continuar portant la seva completíssima col·lecció d'exemplars de *The New Yorker* des del 2001 fins ara, perfectament arxivats. Diverses institucions (tres de públiques i una de privada) van respondre a la seva petició, segons va explicar ell mateix en aquella xarxa social, i finalment la col·lecció anirà a parar a la futura Biblioteca Pública de Barcelona, la que es construirà al solar entre l'estació de França i el parc de la Ciutadella.

ELS LLIBRES MÉS VENUTS

Establiments consultats: **Barcelona** Abacus, Corte Inglés, Casa del Llibre, FNAC, La Central, Laie, Ona, +Bernat. **Girona** Llibreria 22. **Terrassa** La Temeària. **Badalona** Saltamartí. **Sabadell** La Llar del Llibre. Vilafranca L'Odissea.

N: Llibre nou a la llista

Ficció castellà

POSICIÓ/ SETMANA ANTERIOR			SETMANES EN LLISTA
1	N	**El duque y yo (Bridgerton 1)** Julia Quinn, Titania. La Daphne i en Simon fingeixen ser parella per evitar les pressions socials.	-
2	2	**Esnob** Elísabet Benavent, Suma. Un tauró de les finances ho perd tot i ha de tornar a començar.	3
3	3	**Si te gusta la oscuridad** Stephen King, Plaza & Janés. Dotze relats sobre la part més ombrívola de la vida.	2
4	-	**Tan poca vida** Hanyia Yanagihara, Lumen. Les vides de quatre homes que creixen junts a Manhattan.	4
5	-	**Blackwater I. La riada** Michael McDowell, Blackie Books. Saga matriarcal sobre una família en la primera meitat del segle XX.	24

Ficció català

POSICIÓ/ SETMANA ANTERIOR			SETMANES EN LLISTA
1	1	**Blackwater I. La riuada** Michael McDowell, Blackie Books. Saga matriarcal sobre una família en la primera meitat del segle XX.	13
2	N	**Esnob** Elísabet Benavent, Rosa dels Vents. Un tauró de les finances ho perd tot i ha de tornar a començar.	-
3	-	**Coragre** Nora Ephron, L'Altra. La Raquel, embarassada de set mesos, descobreix que el seu marit està enamorat d'una altra dona.	2
4	-	**Història d'un piano** Ramon Gener, Columna. Un piano del 1915 passa d'unes mans a les altres mentre Europa crema.	13
5	3	**Un animal salvatge** Jöel Dicker, La Campana. Sophie Braun es prepara per complir 40 anys enmig d'intrigues diabòliques.	8

No-ficció castellà

POSICIÓ/ SETMANA ANTERIOR			SETMANES EN LLISTA
1	N	**Cuaderno Blackie Books. Vol. 13** D.A., Blackie Books. Nou lliurament de passatemps i exercicis per desoxidar la ment.	-
2	4	**Recupera tu mente, reconquista tu vida** Marian Rojas Estapé, Espasa. Com reconnectar amb nosaltres mateixos.	9
3	-	**Adiós a la inflamación** Sandra Moñino, HarperCollins. Com prevenir malalties i retardar l'envelliment.	7
4	N	**Murdle. Resuelve el crimen** G.T. Karber, Temas de Hoy. 100 endevinalles per solucionar assassinats escabrosos.	-
5	-	**Hábitos atómicos** James Clear, Diana. Petits canvis en els nostres hàbits ajuden a revolucionar les nostres vides.	64

No-ficció català

POSICIÓ/ SETMANA ANTERIOR			SETMANES EN LLISTA
1	1	**Merèixer la victòria** David Madí, Columna. Un dels estrategs del procés explica per què va fracassar la independència.	3
2	-	**Tor. Foc encès** Carles Porta, La Campana. Testimonis i documentació definitiva sobre les morts del poble de Tor.	8
3	3	**Jugada mestra!** D.A., Ara Llibres. Quadern de jocs amb personatges, curiositats i tradicions de Catalunya.	2
4	N	**Passatemps irreverents per a catalanoaddictes** Luca Vals/Pedro Rodríguez, Fanbooks. Quadern d'activitats sobre Catalunya.	-
5	N	**Un dia a la vida de l'Abed Salama** Nathan Thrall, Periscopi. Un accident dona peu a una crònica sobre el conflicte palestí.	-